

**บทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา
จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ
THE LESSON-LEARNT FROM DEVELOPMENT OF VILLAGE
IN THE MOUNTAINOUS PLAIN DEVELOPMENT PROJECT OF
SAKAE0 - PRACHIN BURI UNDER ROYAL INITIATIVE**

อัมพัลย์ วิสวธีรานนท์*

Ampawan Visavateeranon*

วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Bodhivijalaya College, Srinakharinwirot University.

*Corresponding author, E-mail: ampawan58@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) พัฒนาเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านตามแนวทางพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ 2) ประเมินผลการพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมายของโครงการฯ และ 3) ถอดบทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมายของโครงการฯ ที่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ หมู่บ้านเป้าหมายที่อยู่ในโครงการฯ จำนวน 14 หมู่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า

1. เกณฑ์การคัดเลือกหมู่บ้านมี 3 แนวทางคือ 1) แนวทางการพัฒนาจิตใจประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ ความสามัคคี ข้อกำหนดและการปฏิบัติของหมู่บ้าน และกิจกรรมเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต 2) แนวทางการพัฒนาด้านความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ การบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ การเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 3) แนวทางการจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ การจัดระบบการใช้ที่ดินตามทฤษฎีใหม่ และสภาพความเป็นอยู่และสาธารณูปโภคของที่อยู่อาศัย

2. คณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาตามพระราชดำริของโครงการฯ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.44$) ไม่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด หากพิจารณาในแต่ละแนวทางพัฒนา พบว่า การดำเนินงานพัฒนาด้านจิตใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$) สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการพัฒนาความรู้เพื่อการประกอบอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$) ไม่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และการจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและที่อยู่อาศัย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$) ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้หมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการคัดเลือก จำนวน 4 หมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านทับลานจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้เพื่อการประกอบอาชีพเป็นอันดับแรก อีกสามหมู่บ้านที่อยู่ในจังหวัดสระแก้ว ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจเป็นอันดับแรก

3. บทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการคัดเลือก พบว่าความสำเร็จของการดำเนินงานพัฒนาของหมู่บ้านในโครงการฯ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชาวบ้าน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของราชการแล้ว การมีผู้นำที่เข้มแข็งและเสียสละ ส่งผลให้เกิดประสิทธิผลของงาน และทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมถือเป็นต้นทุนสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

คำสำคัญ: บทเรียน การพัฒนา หมู่บ้าน โครงการตามพระราชดำริ

Abstract

The purposes of this research are as follows: 1) to develop criteria on evaluation the village in the Mountainous Plain Development Project of Sakaeo – Prachin Buri under Royal Initiative; 2) to assess result of the development of the villages in target area of the project; and 3) to obtain lesson learnt from the development of the qualified villages of the project. The sampling of the research is 14 villages of the project. The research instruments are in the interview form and questionnaire.

The research findings are as follows:

1. There are three criteria in selecting sampling group of the village in the Mountainous Plain Development Project of Sakaeo – Prachin Buri under Royal Initiative are: (1)Mental development consisted of 3 indicators namely, unity, rules and regulations of village, and virtuous and ethical activities of conducting people’s living; (2)Guideline of career development which consists of 4 indicators namely, management of economics, learning and inherit the folk wisdom, environmental conservation ,and networking co-operation; and (3)Guideline of land management for earning their living and dwelling which composes of 2 indicators namely the new theory of land management, and, living condition and public utilities.

2. The opinion of village council on proceeding with the development under Royal Initiative is found out that it is moderate in general ($\bar{X} = 3.44$) and not higher than the criteria. However, upon considering on each guidelines of development, mental development is intense ($\bar{X} = 3.87$) and higher than criteria which is at statistical significance of .05, but developing knowledge for earning their living is moderate ($\bar{X} = 3.40$) and not higher than the criteria. Whereas, guideline of land management for earning their living and dwelling is at moderate rate ($\bar{X} = 3.05$) and lower than criteria which is at statistical significance of 05. The selected sampling group of village is 4 villages that the opinion of each village council is different as follows: The committee of Tab-larn Village focuses on developing knowledge for earning their living as the first priority. Meanwhile, committees of the other 3 villages in Sa-kaeo Province focus on mental development.

3. The lesson learnt is found out that success of the development on target villages is not only people's participation and unity, supports from governmental agencies; but it is also having determined and dedicated leaders. All these components enable efficiency in the result of development, whereas natural resources and environmental conservation that are social cost for developing the villages sustainably.

Keywords: The Lesson-Learnt, Development, Village, Project under Royal Initiative

บทนำ

ในอดีตพื้นที่ราบเชิงเขาบรรทัด ดิน 3 จังหวัดคือ จังหวัดปราจีนบุรี นครราชสีมา และบุรีรัมย์ เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ถูกประชาชนแผ้วถางป่า ดินถูกทำลายและขาดแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกประกอบกับเป็นพื้นที่ตั้งของผู้ก่อการร้ายฯ เมื่อปี 2521 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงวางโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ. ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และพระราชทานแนวทางพัฒนาพื้นที่ 3 ประเด็นหลักคือ การพัฒนาด้านจิตใจของประชาชน พัฒนาคำขวัญเพื่อการประกอบอาชีพ และการจัดสรรที่ดินทำกินเพื่ออยู่อาศัย ต่อมาปี 2536 โครงการฯ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ โดยการดำเนินงานตามพระราชดำริทั้ง 3 แนวทางจะต้องอาศัยแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองให้มีความเข้มแข็ง การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งามการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีและยึดถือประเพณีท้องถิ่นอันเป็นรากฐานสำคัญเพื่อส่งผลให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ซึ่งการดำเนินงานของโครงการฯ ถือเป็น การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนเพื่อเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และ น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาเป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อมุ่งให้สังคมมีความ

เข้มแข็ง มีคุณภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้พึ่งตนเองได้ มีภูมิคุ้มกัน และรู้เท่าทันกระแสโลกอันนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559) ที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวคิดหลักของการพัฒนาประเทศเพื่อให้คนชุมชน และสังคมมีภูมิคุ้มกัน เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมของทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม ตลอดจนสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ นวัตกรรม และสื่อสร้างสรรค์ เพื่อผลิตผลที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวทำให้ชุมชนเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ ก่อให้เกิด “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” [1]

อย่างไรก็ดี ยังไม่มีผลการศึกษา/การดำเนินงานพัฒนาตามพระราชดำริของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี อย่างเป็นระบบ อาจเนื่องมาจากการจะพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างแท้จริงจะต้องอาศัยผู้มีความรู้ความสามารถ มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ เสียสละแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นพลังมวลชนที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง และหากชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาตนเองให้สามารถพึ่งตนเองได้ การพัฒนาประเทศในองค์กรรวมย่อมเกิดความยั่งยืนในที่สุด ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่

คณะผู้บริหารเร่งรัดพัฒนาชนบทระดับผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2512 เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท พัฒนาคน และการดำเนินชีวิต [2] มีใจความสำคัญ ดังนี้

“...การพัฒนาชนบทเป็นงานที่สำคัญ เป็นงานที่ยาก เป็นงานที่ต้องทำให้ได้

ด้วยความสามารถ ด้วยความเฉลียวฉลาด คือ ทั้งเฉลียวและฉลาด

ต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีใจมุ่งที่จะหากินด้วยวิธีการใดๆ

ใครอยากหากินขอให้ลาออกจากตำแหน่งไปทำการค้าดีกว่า

เพราะผิดพลาดไปแล้ว บ้านเมืองเราจะล่มจมและเมื่อบ้านเมืองของเราล่มจมแล้ว

เราอยู่ไม่ได้ก็เท่ากับเสียหายทุกอย่าง...”

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีหน่วยงานที่จัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างวิทยาลัยโพธิวิชชาลัย ประกอบกับการกำหนดเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย คือการบริการวิชาการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน โดยกำหนดพื้นที่บริการ ณ จังหวัดสระแก้ว จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาพัฒนารูปแบบบ้านในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ เป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตามแผนกลยุทธ์ที่ 3 การสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาโครงการบริการวิชาการที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน และแผนกลยุทธ์ที่ 1 การเป็นแหล่งความเป็นเลิศทางด้านนวัตกรรมการเรียนรู้ในเป้าประสงค์ที่ 5 สร้างและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และเอกชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 แล้วผลการวิจัยที่ได้รับยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการประเมินการพัฒนาหมู่บ้านอื่นๆ ในบริบท

ที่ใกล้เคียงกับโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาตามพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย และเกิดแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญบนพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี จากกระบวนการถอดบทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายหลักที่ได้รับการคัดเลือกในโครงการฯ ที่สามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของจังหวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้หนึ่งแล้ว ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว และสามารถยกระดับเศรษฐกิจของจังหวัดแล้วยังผลให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้นอกระบบ การเรียนรู้ตามอัธยาศัย จากการผลิตแหล่งเรียนรู้บนพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. พัฒนาเกณฑ์ประเมินการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ
2. ประเมินผลการพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมายของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ
3. ถอดบทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมายของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ ที่ผ่านการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตทางด้านพื้นที่ที่ทำการศึกษาศึกษาเฉพาะหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ
  2. ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา
- การวิจัยครั้งนี้จะวิเคราะห์แนวคิดการพัฒนาของโครงการพัฒนาที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ โดยมุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนา 3 ประเด็นหลักคือ 1) การพัฒนาทางด้านจิตใจ 2) การพัฒนาทางด้านความรู้ เพื่อการประกอบอาชีพ และ

3) การจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและที่อยู่อาศัย โดยนำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง แนวคิดการพัฒนาคนและสังคม และแนวคิดการประเมินผล เพื่อให้ได้เกณฑ์ประเมินการพัฒนาหมู่บ้านในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรีตามพระราชดำริ

สำหรับการถอดบทเรียนหมู่บ้านตามพื้นที่เป้าหมายการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรีตามพระราชดำริ ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อการก่อเกิดของหมู่บ้าน การดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่ผ่านมาและสิ่งที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคตที่เน้นการพัฒนาชุมชนทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและองค์กรชุมชน มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมิติด้านคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนการวิเคราะห์การพัฒนาหมู่บ้านโดยใช้ SWOT Analysis

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การกำหนดเกณฑ์การประเมินการพัฒนาหมู่บ้านในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามแนวพระราชดำริ 3 แนวทาง ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นรูปธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เด่นชัดในสังคมเกษตรได้เป็นอย่างดี มาเป็นแนวทางพัฒนาการจัดสรรที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชน นำแนวคิดของโกวิท พวงงาม [3] เกี่ยวกับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และมีความสุข แนวคิดของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่อาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีผู้นำเป็นแกนกลาง ซึ่งเป็นจุดแข็งของชุมชนในการสร้างศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถพัฒนาและรวบรวมความรู้ต่างๆ ของชุมชนได้ ทักษะการบริหารจัดการองค์กร การบริการทางการเงินและสิ่งแวดล้อม การบริหารความขัดแย้ง อีกทั้งการสร้างทุนทางสังคมที่มาจากภูมิปัญญา

ประเพณีวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ตลอดจนการส่งเสริมธุรกิจชุมชน การส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม การอบรมอาสาสมัครเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มาพัฒนาเป็นเกณฑ์การประเมินการพัฒนาความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ แนวคิดของสุภาวงศ์ จันทวานิช และวรรณิ ไทยานันท์ [4] ที่กล่าวถึงเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย ในมิติด้านคุณธรรม-จริยธรรม มาพัฒนาเป็นเกณฑ์การประเมินแนวทางการพัฒนาด้านจิตใจ และตัวชี้วัดของกระทรวงมหาดไทย [5] เกี่ยวกับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบดังกระบวนการกำหนดกรอบแนวความคิดของการวิจัย

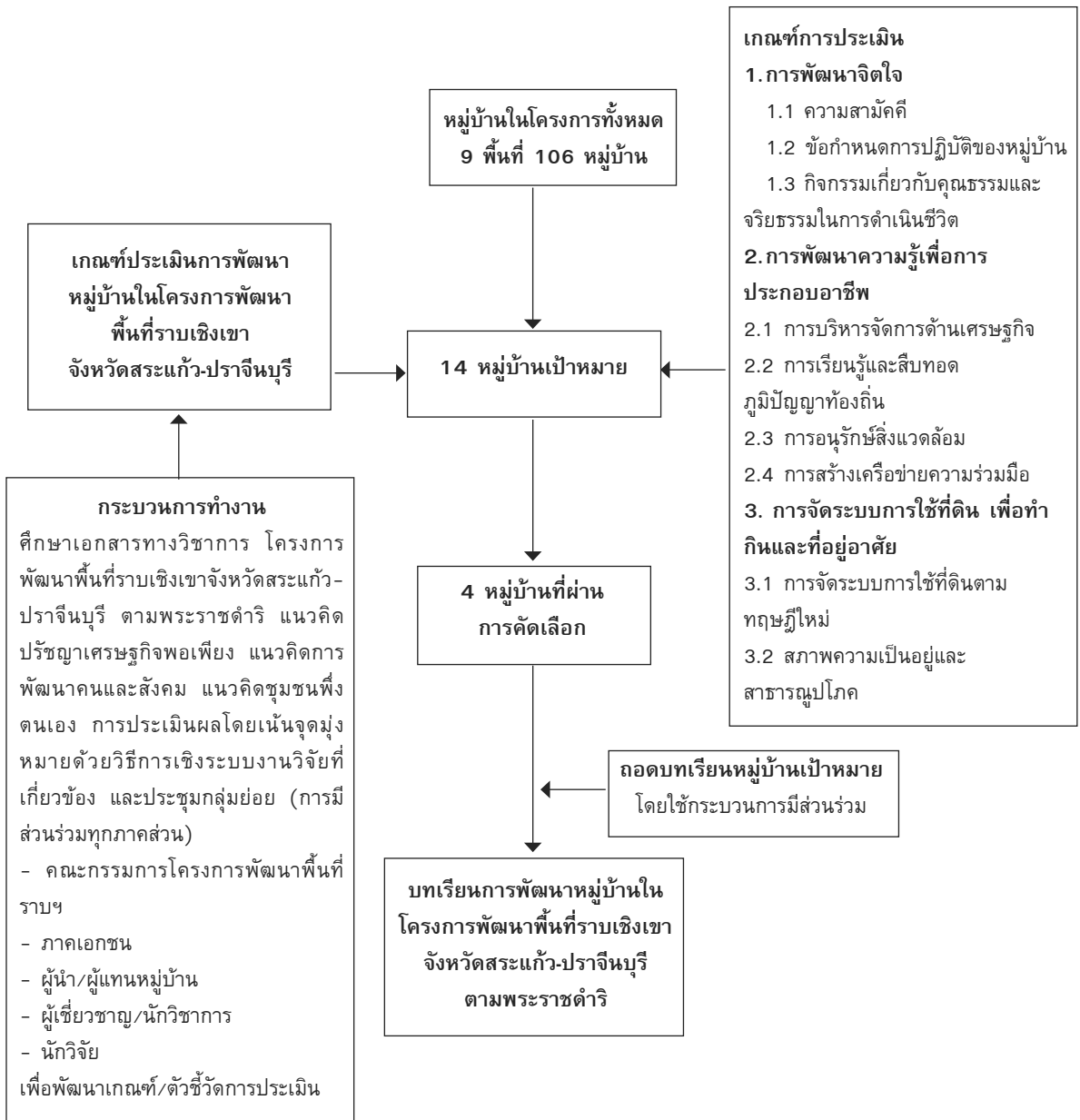
สมมติฐานการวิจัย

1. ความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อการดำเนินงานพัฒนาตามพระราชดำรินภาพรวมของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (อยู่ในระดับมากขึ้นไป)

2. ความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อการดำเนินงานพัฒนาทางด้านจิตใจของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (อยู่ในระดับมากขึ้นไป)

3. ความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อการดำเนินงานพัฒนาทางด้านความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ ของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (อยู่ในระดับมากขึ้นไป)

4. ความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อการดำเนินงานพัฒนาทางด้านการจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและที่อยู่อาศัยของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว - ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (อยู่ในระดับมากขึ้นไป)

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาที่มีกระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) คือ การวิจัยแบบประเมินผล (Evaluative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งมีกระบวนการดำเนินการวิจัย คือ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ หมู่บ้านที่อยู่ในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ จำนวน 106 หมู่บ้าน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ตามที่โครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา

จังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ กำหนดหมู่บ้านเป้าหมาย 9 พื้นที่ จำนวน 14 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านท่ากะบาก บ้านคลองน้ำเขียว บ้านคลองหมากนัด บ้านเขาสามสืบ บ้านคลองทราย บ้านคลองคันโท บ้านท่าช้าง บ้านภักดีแผ่นดิน บ้านห้วยชัน บ้านเขาน้อยพรมสุวรรณ บ้านเขารวมสุวรรณ บ้านชัยสมบูรณ์ บ้านทับลาน และบ้านวังอ้ายป่อง

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดเกณฑ์การประเมิน การพัฒนาหมู่บ้านของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดการพัฒนาหมู่บ้าน ตามแนวทางพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาคนและสังคม แนวคิดชุมชนพึ่งตนเอง แนวคิดการประเมินผล และทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเกณฑ์การพัฒนาหมู่บ้านของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ

2. ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ คณะทำงานโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ หน่วยงานภาคเอกชน ผู้แทนจากบริษัท เค เอส แอล จำกัด (มหาชน) และคณะกรรมการของหมู่บ้าน เพื่อร่วมกำหนดเกณฑ์การพัฒนาหมู่บ้านของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2558 ณ ห้องประชุมวิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มศว จ.สระแก้ว

3. พัฒนาร่างเกณฑ์การพัฒนาหมู่บ้านของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัด

สระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ โดยพัฒนาจากแนวคิด มุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในข้อ (1) และ (2)

4. นำเกณฑ์ประเมินที่พัฒนาขึ้น มาหารือร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2558 ณ ห้องประชุมสำนักงานชลประทานสระแก้ว จ.สระแก้ว เพื่อเลือกข้อคำถามที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จังหวัด สระแก้ว - ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพึ่งตนเอง และแนวคิดการพัฒนาคน โดยนำข้อเสนอแนะต่างๆมาปรับแก้ไขข้อคำถามให้มีความชัดเจนมากขึ้นและปรับเกณฑ์การคัดเลือกบางข้อให้สามารถวัดได้ตรงตามสภาพการณ์ที่เป็นจริงมากที่สุด แล้วนำเกณฑ์การคัดเลือกที่พัฒนาขึ้นนี้ ไปสอบถามคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัดและเกณฑ์การคัดเลือก โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 3.50 มาเป็นข้อคำถามเพื่อคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายที่อยู่ในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ จำนวน 14 หมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินหมู่บ้านเป้าหมายที่อยู่ในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ จำนวน 14 หมู่บ้าน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. นัดหมายผู้ใหญ่บ้านกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 14 หมู่บ้าน เพื่อชี้แจงการประเมินการพัฒนาหมู่บ้านของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ

2. ทำการประเมินการพัฒนาหมู่บ้านของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ ทั้ง 14 หมู่บ้าน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมีนาคม 2559

ขั้นตอนที่ 3 การถอดบทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมายของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2559 ณ วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มศว จ. สระแก้ว สำหรับหมู่บ้านที่ผ่านการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ หมู่บ้านที่มีผลการพัฒนาตามพระราชดำริโดยรวม และรายประเด็นในระดับมากขึ้นไป (คะแนนเฉลี่ย 3.51 ขึ้นไป) ซึ่งให้ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 5 คน ต่อหมู่บ้าน ได้ทบทวนบทเรียนการทำงานพัฒนาของหมู่บ้านตนเอง และถอดบทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์เพื่อการพัฒนาเกณฑ์คัดเลือกการพัฒนาหมู่บ้านในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา ประกอบด้วย ข้อคำถามหลัก 2 ประเด็น คือ มิติสำคัญที่บ่งบอกถึงลักษณะของหมู่บ้านตามแนวทางการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา และประเด็นเกี่ยวกับเกณฑ์/ตัวชี้วัดการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางการพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา

2. แบบสอบถามเพื่อการคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป และความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อการพัฒนาหมู่บ้านตามเกณฑ์/ตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้น ซึ่งข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ [6] ซึ่งผู้วิจัยได้หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) [7] มีค่าเท่ากับ .908

3. แบบสัมภาษณ์เพื่อถอดบทเรียนหมู่บ้านเป้าหมายของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จำนวน 3 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ความเป็นมาของหมู่บ้าน การวิเคราะห์การพัฒนาหมู่บ้าน ปัจจัยแห่งความสำเร็จ โครงการต่างๆ ที่หมู่บ้านดำเนินการมาแล้วอย่างป็นรูปธรรม โครงการที่ต้องการจะทำในอนาคต ความต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ และหัวใจของการทำงานพัฒนาหมู่บ้าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารหลักฐานที่ปรากฏเป็นสิ่งพิมพ์ หนังสือ ตำรา งานวิจัยและเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับแผนแม่บทโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเอง แนวคิดการพัฒนาคนและสังคม และแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผล

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย วิธีการบันทึกภาพ บันทึกเสียง จดบันทึก และสังเกตพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างประกอบ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการจัดหมวดหมู่ของคำตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ แล้วทวนความสมบูรณ์ของข้อมูลที่เป็นคำตอบจากการเก็บข้อมูล และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความโดยใช้ทฤษฎีและไม่ใช้ทฤษฎีตามความเหมาะสมของข้อมูลและสรุปผลจากข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์ที่สังเกตเห็น

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์และความครบถ้วนของข้อมูลที่เป็นคำตอบ แล้วลงรหัสข้อมูลตามที่กำหนดไว้ และ

ประมวลผลข้อมูลทางสถิติด้วยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เช่น ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที (One Sample t-test) [8]

ผลการวิจัย

1. เกณฑ์การคัดเลือกหมู่บ้าน มี 3 แนวทาง คือ 1) **แนวทางการพัฒนาจิตใจ** ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1.1) ความสามัคคี มี 3 ตัวชี้วัดย่อย ประกอบด้วย การรู้จักสามัคคี การจัดประชุม คณะกรรมการหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน 1.2) ข้อกำหนดและการปฏิบัติของหมู่บ้าน มี 1 ตัวชี้วัดย่อย และ 1.3) กิจกรรมเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม ในการดำเนินชีวิต มี 4 ตัวชี้วัดย่อย ประกอบด้วย การปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันของประชาชน ทั้งหมู่บ้าน การสืบสานประเพณีวัฒนธรรมร่วมกันของประชาชนทั้งหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมยกย่องบุคคลทำความดีประจำหมู่บ้าน และการจัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ขาดโอกาสเพื่อให้คุณภาพชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้านดีขึ้น 2) **แนวทางการพัฒนาด้านความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ** ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ 2.1) การบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ มี 3 ตัวชี้วัดย่อย ประกอบด้วย การปลูกพืชสวนครัว การมีอาชีพเสริม การออมทรัพย์ 2.2) การเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 2 ตัวชี้วัดย่อย ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมที่สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แนวคิด/ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2.3) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มี 2 ตัวชี้วัดย่อย ประกอบด้วย การใช้วัสดุธรรมชาติเพื่อการประกอบอาชีพ กิจกรรมการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ 2.4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ มี 1 ตัวชี้วัดย่อย 3) **แนวทางการจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและที่อยู่อาศัย** ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัดคือ 3.1) การจัดระบบการใช้ที่ดินตาม

ทฤษฎีใหม่ มี 4 ตัวชี้วัดย่อย ประกอบด้วย การกำหนดพื้นที่การใช้ที่ดิน การอนุรักษ์ต้นทุนทางการเกษตร การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ระบบการจัดการผลผลิตแบบพอเพียง และ 3.2) สภาพความเป็นอยู่และสาธารณูปโภคของที่อยู่อาศัย มี 4 ตัวชี้วัดย่อย ประกอบด้วย ความมั่นคงของที่อยู่อาศัย การมีน้ำดื่มที่สะอาดอย่างพอเพียง การมีน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรอย่างเพียงพอตลอดปี การจัดบ้านเรือนสะอาดเรียบร้อยและถูกสุขลักษณะ

2. คณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาตามพระราชดำริของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ในภาพรวม ไม่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานที่ 1

ทั้งนี้หากพิจารณาในแต่ละแนวทางพัฒนาพบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาด้านจิตใจ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานที่ 2

ส่วนความคิดเห็นต่อการพัฒนาความรู้เพื่อประกอบอาชีพ ไม่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และความคิดเห็นต่อการจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและที่อยู่อาศัย ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานที่ 3 และ 4 รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อการดำเนินงานพัฒนาตามพระราชดำริของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (3.51)

แนวทางการพัฒนาตามพระราชดำริ	n=14		t	ความหมาย
	$\bar{X}$	S.D.		
การพัฒนาจิตใจ	3.87	.62	2.192 [*]	สูงกว่าเกณฑ์
การพัฒนาความรู้เพื่อประกอบอาชีพ	3.40	.93	- .430	ไม่สูงกว่าเกณฑ์
การจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและที่อยู่อาศัย	3.05	.73	-2.278 [*]	ต่ำกว่าเกณฑ์
ภาพรวม	3.44	.67	- .349	ไม่สูงกว่าเกณฑ์

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากนี้ยังพบว่า การดำเนินงานของหมู่บ้านเป้าหมายในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว- ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ ทั้งสามแนวทางมีรายละเอียดดังนี้

1. การพัฒนาจิตใจ

1.1 หมู่บ้านมีศูนย์รวมจิตใจและเป็น ที่ที่พัฒนาจิตใจคือหลักธรรมทางศาสนา โดยมี กิจกรรมทางศาสนาเป็นกลไกสำคัญทั้งเรื่องพัฒนา จิตใจ การสร้างความรัก ความสามัคคี เนื่องจาก ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความ คิด ได้พูดคุยกันในช่วงที่ร่วมกันประกอบศาสนกิจ ที่เกิดขึ้นเป็นประจำตลอดปี

1.2 หมู่บ้านมีคณะกรรมการประจำ หมู่บ้าน จึงต้องมีการประชุมกรรมการหมู่บ้าน ทุกเดือน และในกรณีที่มีเรื่องเร่งด่วนจะมีการ เรียกประชุมเป็นระยะ แสดงให้เห็นถึงการ ใช้ หลักธรรมภิบาลในการบริหารงาน ชาวบ้าน มีส่วนร่วมรับรู้ แสดงความคิดเห็นและร่วมดำเนิน งานเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน หรือร่วมกันแก้ปัญหา ที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การ หาแหล่งน้ำทำการเกษตร น้ำประปา การหา ตลาด การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การแก้ปัญหา เด็กวัยรุ่นในหมู่บ้าน ปัญหายาเสพติด การท้องก่อนวัยอันควร หรือการเป็นคุณแม่วัยใส เป็นต้น

2. การพัฒนาความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ

2.1 หมู่บ้านมีศูนย์การเรียนรู้เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง มีทั้งในรูปแบบที่ครบถ้วนทุก ด้าน สามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี แต่บางหมู่บ้านจะเป็น ศูนย์การเรียนรู้ที่ไม่เป็น ทางการ เป็นลักษณะของการทำการเกษตร ผสมผสานตามความเหมาะสมของต้นทุนทาง การเกษตรที่มีอยู่ในแต่ละแห่ง ทั้งนี้ยังมีผู้สนใจ ในหมู่บ้านมาเรียนรู้ไม่มากนัก และส่วนใหญ่ ทำการเกษตรตามความต้องการของตลาดมากกว่า ยังคงใช้ปุ๋ยเคมี และปลูกพืชที่ทำให้ดินเสีย ในระยะยาว คือ ปลูกต้นยูคาลิปตัส เป็นจำนวนมาก

2.2 การพัฒนาแหล่งน้ำเป็นสิ่ง ที่ทุกหมู่บ้านต้องการและกำลังดำเนินการโดยใช้ งบประมาณจากภาครัฐ เช่น การปรับปรุงท่อส่งน้ำ ที่ทรุดโทรม การหาแหล่งเก็บกักน้ำขนาดเล็กเพิ่ม เดิม นอกจากอ่างเก็บน้ำตามโครงการพระราชดำริ

2.3 ชาวบ้านเห็นโทษของการใช้ปุ๋ยเคมี การปลูกไม้ยูคาลิปตัส เห็นประโยชน์ของเกษตร อินทรีย์ เกษตรผสมผสานแต่ยังไม่สามารถ ปรับพฤติกรรมที่ทำการเกษตรแบบใช้ปุ๋ยเคมี และปลูกพืชเศรษฐกิจตามที่ตลาดต้องการได้

3. การจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและอยู่อาศัย

ชาวบ้านต้องการที่ดินทำกินเพิ่มขึ้นเนื่องจากสมาชิกภายในครัวเรือนมีจำนวนมากขึ้นเป็นครอบครัวขยาย และต้องการเอกสารสิทธิ์ซึ่งที่ดินที่ได้รับพระราชทานนี้ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์ให้ได้ ให้สามารถถือครองและเปลี่ยนมือผู้ที่เป็นทายาทเท่านั้น

ส่วนหมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการคัดเลือกตามแนวทางพระราชดำริของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว - ปราจีนบุรี จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านคลองน้ำเขียว คลองคันโท ชับสมบูรณ์ และทับลาน ซึ่งหมู่บ้านทั้งสี่แห่งที่ผ่านการคัดเลือกมีคะแนนเฉลี่ยการพัฒนาหมู่บ้านตามพระราชดำริของโครงการในระดับมากขึ้นไป (3.51) ทั้งภาพรวมและแนวทาง การพัฒนารายประเด็นด้วย ทั้งนี้หมู่บ้านทับลานจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้เพื่อการประกอบอาชีพเป็นอันดับแรก ส่วนอีกสามหมู่บ้านคือ หมู่บ้านคลองน้ำเขียว คลองคันโท และทับสมบูรณ์ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในจังหวัดสระแก้ว ต่างให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจเป็นอันดับแรก

บทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการคัดเลือกทั้งสี่หมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านเป้าหมายฯ มีการดำเนินโครงการ/กิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีความเป็นอยู่ที่พอกิน พอใช้ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโครงการ/กิจกรรมเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านมีความหลากหลายทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้โครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ โครงการสานแข่งปลาทุ โครงการทำกระเป๋าสานจากเส้นพลาสติก โครงการเตาเผาถ่าน โครงการทอผ้า หัตถกรรมจักสานโบราณ การเลี้ยงจิ้งหรีด การทำเฟอร์นิเจอร์จากตอไม้ โครงการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวมะลิ 105 และ

การทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อทำการเกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน ส่วนโครงการเพื่อการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ได้แก่ โครงการซ่อมแซมถนนลูกรังภายในหมู่บ้าน โครงการต่อเติมศาลากลางบ้าน โครงการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลไร้อิฐินทรีย์ โครงการเทคอนกรีตลานเอนกประสงค์ โครงการก่อสร้างบ้านเตี้ยให้ และโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ได้แก่ โครงการกองทุนช่วยเหลือคนในชุมชนโครงการออมเงินวันละบาท และโครงการฌาปนกิจผู้สูงอายุ ซึ่งความสำเร็จของการดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชาวบ้าน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของราชการ และมีผู้นำที่เข้มแข็งและเสียสละเพื่อส่วนรวมแล้ว ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นต้นทุนสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยหมู่บ้านเป้าหมายทั้งสี่หมู่บ้านต่างมีปัจจัยร่วมของความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านคือ การมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชาวบ้าน ส่วนอีก 3 หมู่บ้าน ประกอบด้วยหมู่บ้านทับสมบูรณ์ หมู่บ้านคลองคันโท และหมู่บ้านทับลาน มีปัจจัยร่วมของการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความสำเร็จ คือ การได้รับการสนับสนุนทั้งความรู้เพื่อการประกอบอาชีพและงบประมาณจากภาครัฐ นอกจากนี้ การมีผู้นำที่เข้มแข็งและเสียสละก็เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาหมู่บ้าน คลองน้ำเขียวและหมู่บ้านทับลาน โดยผู้นำจะเป็นผู้ผลักดันและสนับสนุนให้การดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัย สามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. เกณฑ์การประเมินหมู่บ้านในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ ทั้ง 3 แนวทาง ประกอบ

ด้วย 1) แนวทางการพัฒนาจิตใจ 2) แนวทางการพัฒนาด้านความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ และ 3) แนวทางการจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาคนและสังคม และแนวคิดชุมชนพึ่งตนเองแล้วยังเกิดจากการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านเป้าหมายหลักในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามแนวพระราชดำริ ผู้รับผิดชอบโครงการชลประทานสระแก้ว หน่วยทหารพัฒนาโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา ตลอดจนที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามแนวพระราชดำริย่อมมีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการดังกล่าวมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกณฑ์การพัฒนาจิตใจ ที่กำหนดให้มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตประกอบด้วย 4 ตัวชีวิตคือ การปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันของประชาชนทั้งหมู่บ้าน การสืบสานประเพณีวัฒนธรรมร่วมกันของประชาชนทั้งหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมยกย่องบุคคลทำความดีประจำหมู่บ้าน และการจัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ขาดโอกาสเพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น สอดคล้องกับตัวชีวิต 4 ดีวิถีพอเพียงระดับครัวเรือน หมวดคนดี ของจังหวัดสระแก้ว ในประเด็นของครอบครัวในชุมชนเข้าปฏิบัติธรรมและฟังธรรมะอย่างสม่ำเสมอ ท้องถิ่นและชุมชนมีกิจกรรมส่งเสริมเชิดชูคนดี และชุมชนมีกติกาและมาตรการทางสังคมเกี่ยวกับการงดเหล้า เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานประเพณีที่สำคัญ และการลด ละเลิก อบายมุขสิ่งเสพติด และการทะเลาะวิวาท [9] ส่วนตัวชีวิต

เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ ในประเด็นของการเรียนรู้โดยนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้เพื่อการพัฒนาอาชีพและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น สอดคล้องกับการวิจัยของวรรณธรรม กาญจนสุวรรณ [10] ที่พบว่าตัวชีวิตความเข้มแข็งระดับชุมชนที่สำคัญในด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้ ได้แก่ การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน การจัดการตนเองทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ส่วนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การใช้การบริหาร การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงอาจกล่าวได้ว่าเกณฑ์การพัฒนาหมู่บ้านที่พัฒนาขึ้นมาี้ ครอบคลุมการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านตามพระราชดำริ และเป็นไปตามแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนแห่งความสุขของจังหวัดสระแก้ว ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านให้ครอบคลุมพื้นที่ราบเชิงเขาจ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ตลอดจนการตัดสินใจการยกระดับมาตรฐานการดำเนินงานของหมู่บ้านให้เป็นไปตามเกณฑ์การพัฒนาที่กำหนดไว้ได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรมอีกด้วย

หากพิจารณาแนวทางการพัฒนาตามพระราชดำริเป็นรายประเด็น แนวทางการพัฒนาจิตใจ พบว่า หมู่บ้านส่วนใหญ่ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคีและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจผ่านกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งถือเป็นการสืบสานประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของไทย ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันอย่างไรก็ดี หมู่บ้านเป้าหมายยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ขาดโอกาส และกิจกรรมการยกย่องบุคคลที่ทำดีประจำหมู่บ้าน ในระดับน้อยหรือบางหมู่บ้านไม่มีการจัดกิจกรรมดังกล่าวเลย ทั้งนี้เนื่องจากหมู่บ้านยังขาดการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มผู้ขาดโอกาส อีกทั้งกลุ่มผู้ขาดโอกาสในหมู่บ้าน

แต่ละแห่งยังมีจำนวนน้อย การดูแลผู้ขาดโอกาส จึงเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิก ในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ จึงส่งผลให้การดำเนิน กิจกรรมด้านนี้ของหมู่บ้านยังมีน้อย

ส่วนแนวทางการพัฒนาด้านความรู้เพื่อการ ประกอบอาชีพ พบว่า หมู่บ้านส่วนใหญ่เน้นการ เรียนรู้โดยนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้เพื่อ การพัฒนาอาชีพเสริม เช่น การสานแข่งปลาทุ การทอผ้าไหม-ฝ้าย หัตถกรรมสานใบลาน การสานกระเป่าจากวัสดุเหลือใช้ ซึ่งมีกระบวนการ ถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นใหม่บ้าง และมี เครือข่ายของหมู่บ้านที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรม เพื่อการประกอบอาชีพ ซึ่งเครือข่ายที่เป็นองค์กร ของรัฐที่สำคัญเพื่อการพัฒนาตามพระราชดำริ ได้แก่ หน่วยทหารพัฒนา ศูนย์พัฒนาฝีมือ แรงงานจังหวัดสระแก้ว ถือเป็นการพัฒนา ความรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อ การพึ่ง ตน เอง ตาม แนว คิด ของ โกวิท พวงงาม [3] โดยการเรียนรู้เกิดจากชุมชน ของตนเองก่อนแล้วแสวงหาความร่วมมือจาก ภายนอกเพื่อพัฒนาต่อยอดความรู้ให้เป็น เครือข่ายความร่วมมือเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่ชุมชน นอกจากนี้แต่ละหมู่บ้านมีการ ออมทรัพย์ภายในครัวเรือนระดับดี มีการจัด ระบบการเงินที่ดี อย่างไรก็ตาม หมู่บ้านยังมิ มีการปลูกพืชสวนครัว มีการใช้วัสดุธรรมชาติ เพื่อประกอบอาชีพค่อนข้างน้อย และ มีการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่าไม้ ค่อนข้างน้อยเช่นกัน

ส่วนแนวทางการจัดระบบการใช้ที่ดิน เพื่อทำกินและที่อยู่อาศัย พบว่า หมู่บ้านมีความ เป็นอยู่ที่ดี กล่าวคือด้านกายภาพของที่อยู่อาศัย มีความมั่นคง เหมาะสมกับภูมิประเทศ มีการจัด บ้านเรือนให้น่าอยู่และถูกสุขลักษณะ ตลอดจน มีน้ำเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม ปริมาณ น้ำเพื่อการเกษตรซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังไม่เพียงพอ

เกิดความขาดแคลน ล้วนส่งผลกระทบต่อ การเพาะปลูกข้าวและพืชผลทางการเกษตร สอดคล้องกับสถานการณ์ปี พ.ศ. 2558 - 2559 ที่ประเทศไทยขาดแคลนน้ำ มีความแห้งแล้ง ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ นอกจากนี้ การเกิดภาวะโลกร้อนที่ส่งผลกระทบต่อ การเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร เป็นผลให้ ชาวบ้านในบางหมู่บ้านจำเป็นต้องอพยพเข้าไป ในเมืองเพื่อหางานทำชั่วคราวซึ่งเป็นผลกระทบ ของภาวะภัยแล้งในพื้นที่ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพ ในพื้นที่ได้

ส่วนการจัดระบบการใช้ที่ดินตามทฤษฎีใหม่ พบว่า หมู่บ้านที่มีการจัดสรรที่ดินตามทฤษฎีใหม่ เพื่อการเพาะปลูก การขุดบ่อน้ำเพื่อใช้ในฤดูแล้ง และที่อยู่อาศัย ตลอดจนการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องมาจาก การดำเนินงาน ตามเกษตรทฤษฎีใหม่จะต้องอาศัยเวลา ความมุ่งมั่น และความอดทนค่อนข้างสูง ประกอบกับชาวบ้าน มีที่ดินทำกินจำกัด สมาชิกภายในครัวเรือน มีจำนวนมากขึ้น เป็นครอบครัวขยาย จำนวนที่ดินที่เคยรับพระราชทานตั้งแต่ปี 2521 จึงไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรการการ แก้ปัญหาการครอบครองที่ดินในเขตการปฏิรูป ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามคำสั่งของหัวหน้า คสช. [11] ที่จะยึดที่ดิน ส.ป.ก. คืนจากนายทุน รายใหญ่มาเป็นของหลวง แล้วจัดสรรที่ดินทำกิน ให้แก่เกษตรกรที่ยากจน ซึ่งที่ดินที่จะถูกยึดคืน ในจังหวัดสระแก้ว มีจำนวน 78 แปลง เนื้อที่ 87,257 ไร่ ย่อมจะมีส่วนช่วยให้เกิด การพัฒนาตามพระราชดำรินแนวทางการจัดระบบ การใช้ที่ดินฯ อย่างไรก็ตามหากบุคคลหรือผู้ที่ ไกลชิดประสบปัญหาที่ค่อนข้างรุนแรงและส่งผล ต่อชีวิตและทรัพย์สินของครอบครัว ก็จำเป็นต้อง ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเองให้สอดคล้องกับ วิถีธรรมชาติ ดังชาวบ้านรายหนึ่งในหมู่บ้าน คลองน้ำเขียว ที่สุขภาพของคุณแม่ไม่ดี เจ็บป่วย บ่อยเนื่องจากร่างกายมีสารพิษตกค้างสูง เป็นผลให้

ลูกหันมาทำเกษตรผสมผสาน ปลูกพืชปลอดสารพิษที่หลากหลาย โดยเริ่มจากการพัฒนาดินให้มีธาตุอาหารต่างๆ ตามธรรมชาติ ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี เลี้ยงเปิด ไก่ ไก่วง มีการแบ่งพื้นที่เพื่อขุดสระ กักเก็บน้ำเพื่อใช้ในฤดูแล้ง เพื่อการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ มีพื้นที่ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อการพึ่งตนเอง มีพื้นที่ปลูกไม้ผล พืชผัก พืชสวน พืชไร่ เพื่อใช้เป็นอาหารในชีวิตประจำวัน หากเหลือสามารถนำไปให้ญาติพี่น้องที่ประกอบกิจการร้านอาหารเพื่อเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารเพื่อการจำหน่าย มีพื้นที่ที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ โรงเรือนต่างๆ ถือเป็นกรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดระบบการใช้ที่ดินตามทฤษฎีใหม่

2. คณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาตามพระราชดำริของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ในด้านพัฒนาจิตใจ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการของหมู่บ้านเป้าหมายหลักทั้ง 14 หมู่บ้าน ต่างให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนที่ต้องอาศัยความรักความสามัคคี ความเข้าใจ การมีส่วนร่วมของประชาชนภายในหมู่บ้าน ที่แสดงออกผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น การช่วยเหลือบุคคลอื่น/ผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนการยกย่องบุคคลที่ทำความดี นอกจากนี้ยังมีการกำหนดข้อพึงปฏิบัติของหมู่บ้านเพื่อเป็นข้อตกลงให้สมาชิกภายในหมู่บ้านรับรู้และยอมรับโดยนำไปปฏิบัติด้วยความเต็มใจ เพื่อให้เกิดความสงบสุขของหมู่บ้าน ซึ่งการพัฒนาจิตใจของหมู่บ้านต่างๆ ในรูปแบบที่กล่าวถึงนั้น ล้วนเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่แสดงถึงความดีงามที่ควรสืบทอดไปยังคนรุ่นต่อไป

นอกจากนี้คณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาตามพระราชดำริของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ในด้านการจัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อทำกินและที่อยู่อาศัยต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าหมู่บ้านส่วนใหญ่ยังไม่สามารถจัดระบบการใช้ที่ดินตามทฤษฎีใหม่ที่มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน คือ 30 : 30 : 30 : 10 โดยพื้นที่แรกให้ขุดสระ กักเก็บน้ำเพื่อใช้ในฤดูแล้ง เพื่อการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ ส่วนที่สองปลูกข้าวในฤดูฝนเพื่อการพึ่งตนเอง ส่วนที่สามปลูกไม้ผล พืชผัก พืชสวน พืชไร่ เพื่อใช้เป็นอาหารในชีวิตประจำวัน หากเหลือสามารถนำไปขายได้ ส่วนที่สี่เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ โรงเรือนต่างๆ [12] ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากในอดีตตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2521 ที่ดินที่ได้รับการจัดสรรให้แต่ละครัวเรือนในหมู่บ้านไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในครัวเรือนที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน เมื่อการจัดสรรที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในครัวเรือนจึงทำให้แต่ละครัวเรือนไม่สามารถหรือมีความเป็นไปได้ยากในจัดระบบการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้ตรงตามทฤษฎีใหม่ ประกอบกับบางหมู่บ้านที่มีลักษณะการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเกษตรมาสู่สังคมเมืองที่มีอาชีพรับจ้างหรือเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ย่อมเป็นสาเหตุให้ครัวเรือนจำนวนน้อยสามารถดำเนินการจัดที่ดินเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพตามทฤษฎีใหม่ ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยของการจัดระบบการใช้ที่ดินตามทฤษฎีใหม่ของหมู่บ้านเป้าหมายอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.07$) จึงทำให้การพัฒนาทางด้านนี้ ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

สำหรับหมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการคัดเลือกจำนวน 4 หมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านทับลาน อยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นหนึ่งในหมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการคัดเลือก

ตามแนวทางพระราชดำริของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้เพื่อการประกอบอาชีพเป็นอันดับแรก ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของหมู่บ้านคือ ผลิตภัณฑ์จักสานจากไผ่ลาน ทั้งหมดยกกระเป่า ผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน ที่ส่งออกไปยังต่างประเทศอีกด้วย เป็นผลให้หมู่บ้านได้รับรางวัลหัตถกรรมดีเด่น เมื่อปี พ.ศ. 2556 และล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2557 ได้รับรางวัล หมู่บ้านโอท็อปด้านการท่องเที่ยว มีการรวมกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน โดยมีอุทยานแห่งชาติทับลาน เป็นสถานที่จัดกิจกรรม “กินปลา ดูดาว ชมเดือน เชื้อนทับลาน” ซึ่งจัดในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี

ส่วนหมู่บ้านในจังหวัดสระแก้ว ให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาจิตใจเป็นอันดับแรก โดยหมู่บ้านทั้งสามแห่ง มีแนวทางการพัฒนาจิตใจที่ไม่แตกต่างกันคือ การให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมต่างๆ ตามประเพณี วันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา ตลอดจนวันสำคัญประจำปี เช่น วันพ่อ วันแม่ ส่วนหมู่บ้านคลองน้ำเขียวมีการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านอีกด้วย ซึ่งการให้ความสำคัญของพัฒนาจิตใจอันดับแรกนี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สหทัย พลภัทธิ [13] พบว่า ลักษณะของคนที่จะเกิดการเรียนรู้ได้นั้นต้องมีความรู้และคุณธรรม โดยการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องเริ่มจากการพัฒนาทางจิตใจก่อน เพื่อให้เกิดความสามัคคีและความเอื้ออาทรกันในสังคม และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมั่นคง แล้วจึงเกิดการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อให้การพัฒนาชุมชนมีความสมดุลและยั่งยืนในที่สุด

3. บทเรียนการพัฒนาหมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการคัดเลือกทั้งสี่หมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านเป้าหมายฯ มีการดำเนินโครงการ/กิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีความเป็นอยู่ที่

พอกิน พอใช้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งความสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้านในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชาวบ้าน และการมีผู้นำที่เข้มแข็งและเสียสละ นั่นคือลักษณะของผู้นำที่สำคัญต้องเน้นทั้งการทำงาน (task leader) และผู้นำทางสังคม (social leader) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนเพื่อการตัดสินใจยอมก่อให้เกิดความรักความสามัคคีของชุมชน ซึ่งเป็นไปตามที่พมมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน) [14] กล่าวถึงลักษณะของผู้นำ และสอดคล้องกับ อัมพัลย์ วิศวธีรานนท์ และศิริวรรณ วิบูลย์มา [15] ที่ผลการวิจัยพบว่า ลำดับความสำคัญของตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนในกรุงเทพมหานคร 2 ลำดับแรกคือ มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ส่วนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของราชการทั้งความรู้และงบประมาณเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านนั้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของอนุชา พิมายนอก และภควรรณ ลุนส์โรง [16] พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนคือการสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐในด้านของการจัดอบรมความรู้ และสนับสนุนงบประมาณการดำเนินการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างคนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างไรก็ตามการขาดทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ถือเป็นต้นทุนที่สำคัญต่อการดำรงชีพของสังคมการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการปลูกต้นไม้และดูแลป่าต้นน้ำก็เป็นวิธีการหนึ่งเพื่อให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศแล้ว

ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลให้การพัฒนาหมู่บ้านเพื่อการพึ่งตนเองและเกิดความยั่งยืนในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อหมู่บ้าน

1. ผู้นำของหมู่บ้านควรส่งเสริมให้ชาวบ้านที่มีผลการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริ ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว พัฒนาตนเอง หรือผลิตภัณฑ์หมู่บ้านให้ได้ มาตรฐาน เมื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับแล้ว ควรรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือของหมู่บ้านในระดับตำบล ซึ่งส่งผลให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้และรองรับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของจังหวัดสระแก้ว

2. ควรผลักดันให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดความหวงแหนถิ่นกำเนิดของตนเอง และทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ของชุมชนอีกด้วย

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐ

1. ควรยกระดับหมู่บ้านตามพระราชดำริ ที่ผ่านการคัดเลือก ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ/วัฒนธรรมของจังหวัด ที่บรรจุไว้ในสถานที่ท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนแล้ว ยังรองรับการปฏิรูปการศึกษาในประเด็นของการลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการศึกษานอกระบบอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 - 2559*. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2557 จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=395>
- [2] ห้องแรงบันดาลใจ. (2558). *พระบรมราโชวาท*. สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2558. จาก <http://sites.google.com/a/sci.kmutnb.ac.th/biotechnology/home/hxng-raeng-bandal-ci>
- [3] โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

2. ควรจัดระบบการจัดสรรที่ดิน ส.ป.ก. ที่ยึดคืนจากนายทุนให้แก่ประชาชนได้มีที่ดินทำกินที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร เพื่อให้เกิดความพออยู่ พอกิน พอใช้ ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ ควรมีระบบการติดตามการใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

3. ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เหมาะสมกับลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้านในหมู่บ้านเป้าหมายในจังหวัดสระแก้ว และขยายผลให้ครอบคลุมการพัฒนาหมู่บ้านตามพระราชดำรินโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว-ปราจีนบุรี

4. ควรส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยบรรจุเป็นกิจกรรมเสริมทักษะสัมมาชีพผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558

- [4] สุภางค์ จันทวานิช; และ วรณี ไทยานันท์. (2541). แนวคิดและเครื่องชี้วัดการพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิตของประเทศไทย. หน้า 115-229. ใน อนุชาติ พวงสาส์ และอรทัย อาจอ่ำ. (บรรณาธิการ). *การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- [5] กระทรวงมหาดไทย. (2558). *แบบประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง (4 x 23 ตัวชี้วัด)*. สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2557, จาก www.cddbhiram.com/photo1/139.doc
- [6] Likert, R. A. (1932, May). "Technique for the Measurement of Attitudes". *Arch Psychological*. 25(140): 1-55.
- [7] ศิริชัย พงษ์วิชัย. (2554). *การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์*. ครั้งที่ 22 กรุงเทพฯ: วี พรินท์ (1991).
- [8] Field, Andy. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. 2nd ed. London: Thousand Oaks, Calif: Sage.
- [9] วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มศว. (2558). *ฐานข้อมูลโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว-ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ (ระยะที่ 3)*. กรุงเทพฯ: สหมิตรพรังดิ้งแอนด์พัลลิซซิ่ง.
- [10] วรณธรรม กาญจนสุวรรณ. (2553). *การศึกษารูปแบบตัวชี้วัดและกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งของไทย*. ดุษฎีนิพนธ์ (รัฐศาสตร์). อุบลราชธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- [11] กวนนำให้ใส. (2559). *ยึดที่ดินคนรวยที่ครอบครองผิดกฎหมาย นำไปจัดสรรให้คนจน*. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2560, จาก <http://m.naewna.com/view/columntoday/25240>
- [12] มูลนิธิชัยพัฒนา. (2558). *เศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2558, จาก <http://www.chaipat.or.th/chaipat/content/porpeing/porpeing.html#porpeing1>
- [13] สหทัยา พลภัคพี. (2548). *การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2559, จาก http://www.csr.chula.ac.th/sufficiency_economy/thesis.html
- [14] นพมาศ อึ้งพระ (ธีระเวคิน) (2555). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [15] อัมพวัลย์ วิศวธรรานนท์; และ ศิริวรรณ วิบูลย์มา. (2559). ชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน: ตัวชี้วัดและบทเรียนความสำเร็จของชุมชน. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 8(15): 182-194.
- [16] อนุชา พิมายนอก; และ ภควรรณ ลุนสำโรง. (2558). *ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน บ้านน้ำซับ ตาบลวังน้ำเขียว อำเภอวังเขิว จังหวัดนครราชสีมา*. สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2559, จาก http://journal.nmc.ac.th/th/admin/Journal/2558Vol3No1_78.pdf